

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО АНАЛІЗУ АНТИКРИЗОВОЇ
ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ**

Автор вважає, що при проведенні активної антикризової політики держави, крім головного завдання – сучасних економічних реформ, важливим є створення прогресивної системи оновлених інституційних форм неринкового і ринкового характеру. Значення інститутів для розвитку економіки країни стало загальноновизнаним фактом сучасної економічної науки. Радикальні структурні зрушення, які необхідні українській економіці, вимагають формування такого інституційного середовища, яке забезпечить високу ефективність і темпи зростання економіки, швидку адаптацію економічних агентів до мінливих викликів часу.

Ключові слова: Україна, кризові явища, економічна антикризова політика України, інституційні зміни.

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К АНАЛИЗУ
АНТИКРИЗИСНОЙ ПОЛИТИКИ ГОСУДАРСТВА**

Автор считает, что при проведении активной антикризисной политики государства, кроме главной задачи – современных экономических реформ, важным является создание прогрессивной системы обновленных институциональных форм нерыночного и рыночного характера. Значение институтов для развития экономики страны стало общепризнанным фактом современной экономической науки. Радикальные структурные сдвиги, которые необходимы украинской экономике, требуют формирования такой институциональной среды, которая обеспечит высокую эффективность и темпы роста экономики, быструю адаптацию экономических агентов к меняющимся вызовам времени.

Ключевые слова: Украина, кризисные явления, экономическая антикризисная политика Украины, институциональные изменения.

**THEORETICAL AND METHODOLOGICAL APPROACHES TO THE ANALYSIS OF
STATE ANTIRECESSIONARY POLICY**

The author believes that during the active antirecessionary policies, in addition to the main problem – the current economic reforms, the establishment of a progressive system of updated institutional forms of non-market and market-based. The value of institutions for the country's economy has become established fact of modern economic science. Radical structural changes, are necessary Ukrainian economy, require the formation of an institutional environment, to ensure the high efficiency and economic growth, rapid adaptation to changing economic agents challenges.

Keywords: Ukraine, crisis, economic antirecessionary policy of Ukraine, institutional changes.

Постановка проблеми. Подолання кризових явищ, забезпечення довготривалого і стійкого економічного зростання на основі адекватних інституційних перетворень в умовах сучасної глибокої системної кризи світової економіки виступає одним із пріоритетних завдань економічної політики кожної держави і всього світового співтовариства. Більшість провідних експертів дійшли висновку, що сучасні соціально-економічні потрясіння – наслідок не лише економічних диспропорцій, а й важливих інституційних змін, що охоплюють людину, інститути держави, суспільну науку, культуру і загострили проблеми світової інтеграції. Не випадково в документах, прийнятих на зустрічі «Великої двадцятки» у квітні 2009 р. у Лондоні, було запропоноване подолання нинішньої кризи через вирішення інституційних проблем. Заходи, спрямовані на вирішення кризових явищ, пов'язуються з необхідністю змін у діяльності міжнародних фінансових органів, коригування «правил гри» у міжнародних економічних відносинах, переосмислення ролі держави у регулюванні та контролі за економічними процесами. Зазвичай, автори, вносячи пропозиції, не позначають їх терміном «інституційні». Розкриття спроможності цих заходів і їх оцінка з позицій інституціональної теорії – завдання аналітиків і теоретиків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливе теоретичне і практичне значення вказані проблеми мають для української економіки, яка переживає складний, болісний період переходу до нової системи соціально-економічних відносин. Суттєву перешкоду для якісного завершення процесів трансформації в Україні створює недосконалість інституційного середовища. Провідний український економіст, професор І.Й. Малий зазначає, що «усвідомлення політичною та науковою елітою України значимості інституційних чинників у розвитку національної економіки та розробки шляхів антикризового управління можливе лише за умов розвитку демократії, національної самосвідомості, економічної культури та довіри населення до суспільних інститутів... Тому, цільову спрямованість механізму державного антикризового управління в Україні потрібно підпорядкувати відновленню довіри з боку суб'єктів господарювання до державних та фінансових інститутів. Довіру до інститутів держави в суспільній науці називають інституціональною довірою, зміст якої розкривається через виконання нею наступних функцій: адаптаційної, комунікативної, розвиваючої, функції пізнання та самовдосконалення особистості. В умовах кризи єдиним дієздатним інститутом, спроможним мобілізувати зусилля всього суспільства, виступає держава» [1, с. 90]. Вважаємо слушною думку І.Й. Малога, щодо інституту держави, її дієздатності та мобілізаційних функцій. Синергетичний ефект недовіри дезорганізує суспільство в цілому, що веде до архаїчності в організації й управлінні національною економікою, суттєвим чином знижує її потенційну можливість до самовідтворення та конкурентоздатності [1, с. 91].

Той факт, що подібний стан в економічній практиці зумовлений аналогічною ситуацією в економічній теорії, підтверджує і вчений з Росії, теоретик у галузі методології економічної теорії О.І. Ананьїн, який вказує, що «економічна наука з великим запізненням приєдналася до зусиль філософів з осмислення інституційної реальності» [2, с.113]. В умовах недостатньої уваги до загальних питань формування інституційного середовища, особливою проблемою виступає відсутність розробок, пов'язаних з виявленням ролі інституційних змін у вирішенні практичних завдань, зокрема в забезпеченні економічного зростання через створення певних інституційних умов.

Метою дослідження є аналіз окремих теоретико-методологічних аспектів антикризової політики держави.

Виклад основного матеріалу. Під методологією економічної науки традиційно розуміють методологію (систему методів, принципів і підходів) економіко-теоретичного пізнання. Водночас більшість дослідників-економістів займається прикладними завданнями, які безпосередньо не впливають із об'єктивної логіки розвитку самої економічної науки. За останні двадцять років з'явилося багато праць вчених-методологів, які досліджують «епістемологічний простір», між «чистою» теорією і власне економічною практикою [3; 4]. Втім, щоб не абстрагуватися від реалій життя, варто пам'ятати, що предмети і об'єкти теоретичних досліджень, які досліджуються окремо в теорії, на практиці функціонують у синергетичній єдності.

Ще з самого початку формування економічної науки дослідження в галузі економіки супроводжувалися аналізом проблем економічного зростання та криз, антикризової економіки і ролі різних інститутів в економічному розвитку. Так, з часів А. Сміта, Т. Мальтуса і Д. Юма досліджувалися джерела, закономірності та цілі економічного зростання, які пов'язувалися, в основному, з накопиченням капіталу. Ці погляди в подальшому успадкувала і розвинула класична та неокласична економічна теорія. Потім виникли численні спеціальні теорії економічного зростання, теорії кризи, покликані обґрунтувати взаємозв'язок і взаємозалежність основних мікро- і макроекономічних параметрів суспільного відтворення з позицій темпів його збільшення та розширення. Важливий внесок у розвиток теорії в даному напрямі зробили такі вчені, як Є. Домар, Р. Харрод, Х. Кобб, П. Дуглас, Дж. Робінсон, Н. Кондратьєв, О.В.Григор'єв, А.Б.Коб'яков, М.Л.Хазін, а також лауреати Нобелівських премій з економіки С. Коваль, Р. Солоу, Д. Норт, Р. Лукас, М. Аллі й інші.

Наголосимо, що інститути, розвиток яких нерозривно пов'язаний з еволюцією суспільства, не могли залишитися непоміченими представниками економічної науки на всіх етапах її розвитку. Окремі інституційні аспекти економічних проблем вчені порушували віддавна. Філософ Дж. Локк ще у роботі «Два трактати про управління», розвивав інституційну ідею прав власності, зазначаючи, що король не повинен порушувати прав власності своїх підданих. При цьому інституту політичної влади належить «право створювати закони ... для регулювання та збереження власності» [5, с. 343]. У результаті відносини приватної власності, що формуються під впливом політичних сил, наклали відбиток на всю подальшу структуру соціально-політичних відносин у багатьох країнах. Економіст А. Сміт у роботі «Теорія моральних почуттів» підкреслював, що

механізм ринкового господарства включає й етичні мотиви. Люди можуть переслідувати свої власні інтереси без шкоди суспільству, адже існують законні обмеження, до того ж самі люди є продуктами обмежень, що впливають і утворюються з моралі, релігії, звичаїв і виховання. Тож А. Сміт неявно визнавав вплив на економічний розвиток неформальних і формальних інститутів, тобто інституційного середовища.

Один з останніх представників класичної політекономії Дж.С. Мілль теж вносив у свої роботи елементи моральної філософії. В епоху Дж.С. Мілля теоретизація економіки як галузі знання пройшла лише свій перший етап. Але мислитель відносно повно розмежовував положення абстрактної політекономії (у версії Д. Рікардо) і «ремесла» економістів практиків, вирішував проблему пом'якшення критики політекономічної теорії щодо застосування її висновків для економічної політики того часу, збереження класичної політекономії як еталону економічної теорії, тобто чітко поділяв політекономію на «науку» (science) і «майстерність» (art) [6]. Вкажемо, що поняття «art» у XVIII-XIX ст. розглядалося швидше як «майстерність» чи «ремесло», а не як звичне для нас – «мистецтво», яке здебільшого розуміється як реалізація художніх образів, спосіб вираження чи співпереживання емоцій і т.д., що погано співвідноситься зі змістом прикладних економічних знань. Важливо, що Дж.С. Мілль характеризував «мистецтво» як «набір правил поведінки, керівництво до дії».

Заглиблення економічної теорії в сферу аналізу реальних проблем призвело до утворення на рубежі XIX-XX ст. у межах економічної науки особливої школи – «інституціоналізму», основоположником якої вважають американського вченого Т. Веблена. Суть інституційного підходу полягає в тому, щоб включати в аналіз економічних процесів інститути, тобто враховувати позаекономічні чинники. У сучасній теорії виділяють «старий» і «новий» інституціоналізм, неоінституціоналізм і різні відгалуження напрямів сучасної інституційної економічної думки. Вважаємо, що таке розмежування можна здійснювати лише в тимчасовому розрізі, тобто за часом появи тих чи інших шкіл і течій, оскільки вони виникли послідовно в часі, охоплюючи різні сфери широкого інституційного середовища.

Класичним зразком аналізу проблем економічного зростання (що досить актуальне і необхідне для сучасного стану економіки України), у поєднанні з інституційним підходом стало вчення Дж.М. Кейнса, в якому аналіз дії грошей як сутнісного інституту капіталістичної економіки, вивчення ролі держави, що постає як провідний інститут буржуазного суспільства, поєднано із завданням забезпечення економічного зростання через механізми мультиплікатора і акселератора. Кейнс вважав, що лише держава може впоратися з економічними кризами, рекомендував активне вкладення державних коштів в економіку для стимулювання її розвитку через підвищення ефективного попиту, хоч і без особливого розширення державної власності. Більшість положень теорії Кейнса виправдали себе, і сьогодні його підходи до регулювання циклів і проблем криз, забезпечення економічного зростання залишаються затребуваними і широко використовуються в антикризових заходах держав. Водночас важливо зазначити, що вчення Дж.М. Кейнса стало основою для розвитку некейнсіанства, посткейнсіанства та інших шкіл в економічній теорії. Зокрема, посткейнсіанці вважають причинами криз надвиробництва крах кредитних і спекулятивних «бульбашок», іншими словами – фінансові кризи [7, с.41].

З середини XX ст. найбільшу популярність в економічній літературі Заходу здобули некейнсіанські моделі економічного зростання Р. Харрода, Е. Домара і Е. Хансена. Вчені проаналізували тривалий період стійкого розвитку економіки (динамічна рівновага), теоретично обґрунтували рівень стійких темпів зростання ринкової економіки. Попри ряд успішних спроб використання теорії Харрода на практиці, як при плануванні економічного зростання в Японії в 1960-х рр. [8, с. 192], в цілому ефект від її застосування для стимулювання росту економіки країн, що розвиваються був незначним. На протигагу однофакторній моделі Харрода, неокласики розробили ряд багатфакторних моделей зростання економіки. Найбільш значимою з них є модель Р. Солоу, принципова відмінність якої від кейнсіанської полягає у відсутності фіксованого співвідношення між капіталом і працею. Р. Солоу, як і інші представники неокласичної школи, використовував виробничу функцію Кобба – Дугласа, яка включала працю і капітал як два незалежних фактори, співвідношення між якими може змінюватися [9, с. 180].

У середині 1980-х рр. вчені Ф. Агійон, Р. Лукас, П. Ромер і П. Хоувітт розробили моделі економічного росту, які передбачали впровадження нових технологій. Вчені довели, що модель стимулюватиме розвиток системи при незмінності пропорції витрат на традиційні чинники росту економіки – праці і капіталу. Основним джерелом ресурсів для розвитку технологій у моделях ендогенного зростання є накопичення людського капіталу. Тож накопичення речового капіталу, як

ключового чинника економічного росту, з часом стало поступатися накопиченню людського і соціального капіталу.

Підкреслимо, що неокласична теорія ґрунтується на поза-історичних позиціях, фактично приймаючи як даність приватнокапіталістичний порядок, що дозволяє виключити з економічного аналізу процеси становлення, розвитку і зникнення інститутів та їх вплив на економічний ріст. У цьому є істотна слабкість неокласичного напрямку теорії економічного росту. Ще на початку 1970-х рр. Д. Норт і Р. Томас довели, що нагромадження капіталу, економія на масштабах, інші фактори – не джерела росту, а вони і є саме зростання.

Використання неокейнсіанських і неокласичних теорій для швидкої зміни традиційного суспільства відсталих країн викликало розчарування. Для аналізу «третього світу» ці теорії методологічно неспроможні, адже вони прагнуть перенести реалії розвиненого суспільства в суспільство слаборозвинене. Ті галузі економіки, в яких врахування інститутів відіграло основну роль, зокрема економіка розвитку, довгий час були далекі від загального тренду розвитку. «Західна неокласична економічна теорія позбавлена інститутів, так як вона аналізує лише основні джерела економічних показників. Було б деяким перебільшенням вважати, що, поки неокласична теорія зосереджена на дії ефективного фактора і виробничих ринків, невелике число західних економістів розуміють інституційні вимоги, необхідні для створення таких ринків, вважаючи їх вже реалізованими. Політичні й економічні інститути, які забезпечують виконання угод з найменшими втратами, а також виконання зобов'язань, роблять можливим створення ефективного фактора і виробничих ринків, що лежать в основі економічного зростання» [10, с.47].

Вчені своєрідно відреагували на ці положення Д. Норта, створивши в 1980-х рр. макроекономічні моделі економічної динаміки, в яких врахували специфічні економічні інститути. Відтоді інституціональна теорія набула популярності, численні дослідження інституційних структур є провідними в теоретичному моделюванні й економетрії. У неоінституціональній теорії є різні напрями визначення поняття «інститут». Так, французькі інституціоналісти Л. Тевено й А. Турен за основу взяли поняття норми. О. Вільямсон, Р. Коуз і Д. Норт схилиються до поняття правила. Зокрема, Д. Норт визначає інститут як «створені людиною обмеження, які структурують політичну, економічну і соціальну взаємодію», як «правила, механізми, що забезпечують їх виконання, і норми поведінки, які виявляють повторювані взаємодії між людьми», або «формальні правила, неформальні обмеження і способи забезпечення дієвих обмежень» [10, с. 17].

Представники «старого» інституціоналізму визначають поняття інституту через функції, які він виконує у відтворенні системи відносин на макрорівні. Так, на думку Д.М. Ходжсона, «інститути – інтегровані комплекси традицій і рутини ... Інститути є одночасно і об'єктивними структурами в зовнішньому світі і суб'єктивними пружинами людської діяльності в її голові» [11, с. 43].

Усталеними і визнаними в науці вважають інститути власності, успадкування прав, договірних відносин (контрактів) тощо. Вважаємо, що на основі узагальнення зробленого аналізу інститутів можна інтерпретувати це поняття наступним чином: інститути це – форми, способи й інструменти організації суспільного життя, що створюють стійкі традиції, правила і норми; певну соціально-політичну, соціокультурну і морально-етичну атмосферу; обмеження, можливості, стимули і «коридор свободи» для життєдіяльності людей.

Таке розуміння інститутів як багатофункціональної системи фундаментальних факторів діяльності економічних систем у тривалій перспективі, включає у сферу аналізу проблем економічного росту широке коло і економічних, і соціально-політичних, і морально-етичних, і інших відносин.

Питання про вплив інституційної організації на виробництво і економічне зростання останнім часом є предметом інтенсивних досліджень. Д. Асемоглу, С. Джонсон і Дж. Робінсон доводять, що відмінності політичних і економічних інститутів є фундаментальною причиною глибоких відмінностей між країнами за рівнем продуктивності їх економік [12, с. 38]. Одна з альтернативних точок зору спирається на «політичну теорему Коуза», за якою суспільство здатне вибирати ефективну політику і найкращі економічні результати незалежно від того, як і між якими групами поділена політична влада [13, с. 17].

Вважаємо, що заприпущенням Р. Коуза роль інститутів була б обмеженою. Втім, Д. Асемоглу навів приклади моделей економічної динаміки, в яких теорема Р. Коуза не спрацьовує. Аналізуючи тривалі зміни в історії країн, які зазнали колонізації, автор звернув увагу на феномен зворотного ранжування багатства (поворот долі). Деякі бідні країни змогли збільшити багатство, тоді як багаті раніше країни поступово біднішали (щодо інших). Це пов'язано з тим, що в колонізованих

країнах формувалися різні майнові відносини і, основані на них, господарські структури. Важкий стан країн через тягар колонізації не сприяв створенню умов для формування конкурентних сучасних ринків. Аргументацію на користь альтернативи, за якою економічне зростання зумовлюється накопиченням людського капіталу, а не політичними й економічними інститутами, запропонували в 2003 р. у своїх працях Е. Глейзер, Ф. Лопес-де-Сіланес, С. Джанкой, Р. Ла Порта і А. Шляйфер [14, с.7].

У російській економічній науці для дослідження еволюції інституціонального напрямку важливе методологічне значення мають праці Л.І. Абалкіна, О.І. Ананьїна, В.В. Зотова, О.В. Іншакова, Г.Б. Клейнера, Д.С. Львова, А.П. Олійника, В.М. Полтеровича, В.Л. Тамбовцева, А.Є. Шаститко та ін. Сучасні російські науковці, зокрема Р.І. Капелюшников, Я.І. Кузьмінов, А.Н. Нестеренко, Р.М. Нурієв, В.В. Радаєв, О.С. Сухарєв, М.М. Юдкевич, вивчають складний шлях розвитку інституційної школи і прагнуть впровадити інституціональну теорію в науково-освітній простір.

Вважаємо, що доцільно вказати на загальний недолік усіх інституційних напрямів економічної науки – «старої», «нової», західної і вітчизняної концепцій інституціоналізму. У всіх концепціях переважає описовий підхід до аналізу явищ, домінує розгляд різних течій інституціоналізму з позицій їх характеристики як даності в певний історичний період. Зазвичай замовчується, що формування і діяльність того чи іншого описаного інституту, на основі дії фундаментальних положень класичної капіталістичної економіки, автоматично веде до певних доцільних економічних, соціальних і інших результатів.

Підтверджує нашу думку глибока системна криза сучасної світової економічної системи. Вона виявила обмеженість неокласичного бачення економічних явищ, попри те, що сама неокласична теорія до сучасного моменту вже серйозно трансформувалася під впливом інституціоналізму. Тож у межах мейнстріму інституціоналізм не лише перебуває у полі впливу «залишкових» явищ з арсеналу класичної економічної теорії, але і повністю базується на дії її закономірностей. Якщо остання покладалася на «невидиму руку» ринку, то сучасний інституціоналізм доповнює положення про невидиму руку багатьма «невидимими інструментами», що здійснюють на економіку певний ефект.

Інституціоналізм, на наш погляд, є, в основному, проявом свідомої діяльності людей, а тому логічно повинен заздалегідь визначати проміжні та кінцеві результати дії сформованих інститутів. Зокрема, в сучасних умовах вже при прийнятті рішень щодо формування тих чи інших інститутів важливо знати, які з них, на якій основі і через які механізми здатні запобігати і долати фінансово-економічні кризи, забезпечити реструктуризацію, диверсифікацію, ріст і розвиток економіки, сприяти вирішенню певних соціальних завдань.

Водночас інститути перебувають у суперечливій єдності з чинною системою фундаментальних економічних зв'язків, в даному випадку, з системою неокласичних капіталістичних відносин. І саме через дію інституційних факторів повинні відбуватися руйнування і зміна віджилих, формування нових форм і систем економічних зв'язків та відносин. Таке трактування місця і ролі інститутів у структурі суспільно-економічних відносин приводить до висновку, що інституціоналізм у майбутньому може перерости в науку про шляхи та перспективи розвитку людської цивілізації в цілому.

У кожній країні і кожному її регіоні за інституційним підходом повинна існувати індивідуальна інституційна матриця, як переплетіння взаємозв'язаних формальних і неформальних правил, що ведуть економіку кожної країни своїм шляхом, відмінним від розвитку інших країн. У країнах з більш розвинутою інституціональною структурою вплив непослідовної макроекономічної політики менш дестабілізуючий. Країни із слабкорозвиненими інститутами більше схильні до спадів. У СРСР основною перешкодою на шляху переходу до розвинутої правової системи були слабкі інститути: слабка система закріплення і обов'язковості дотримання прав власності та контрактних зобов'язань.

В Україні, на нашу думку, гальмом економічного розвитку став недостатній розвиток інституційного середовища. Лібералізація і приватизація без добре організованої ринкової інфраструктури, замість того, щоб підтримати зростання, вели до поглиблення кризи. Це не лише спадщина соціалістичного минулого, а й результат сучасної політики. Про необхідність управління інституційними аспектами економічних процесів періоду трансформації не раз попереджали вітчизняні вчені-економісти і раніше, і на більш пізніх стадіях.

Нераціональне державне управління проявляється в Україні у прийнятті рішень, не пов'язаних із здійсненням, не підкріплених ефективною господарською діяльністю. Ці явища проявляються і в недостатньому контролі за реалізацією прийнятих рішень, наслідком чого є високі транзакційні витрати, зростання корупції та розвиток тіньової економіки.

Наголосимо, що в останні роки в Україні були прийняті окремі заходи щодо забезпечення захисту прав власності. Втім, представники органів державної влади ще важко усвідомлюють, що

для вдосконалення інституційного середовища в країні необхідні активні заходи економіко-правового й організаційного характеру. Найперше необхідно прийняти закон про розвиток промисловості; пакет законопроектів у галузі управління нематеріальними активами, вдосконалити й оновити законодавство, яке регулювало б реформування бухгалтерського обліку; судової та реєстраційної систем. Потрібні закони, спрямовані на підтримку малого бізнесу, захист власності. Потрібний пакет поправок до цивільного і кримінального законодавства, який би сприяв запобіганню недружніх захоплень і поглинань; якісна модернізація всіх інститутів громадянського суспільства.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, сучасні економічні труднощі в країні в умовах світової фінансової кризи суттєво відрізняються від кризи 1998р. тим, що остання мала, головним чином, локальний характер і могла бути подолана традиційними в таких випадках антикризовими заходами. У сучасній кризовій обстановці потрібні особливі інституційні рішення щодо протидії руйнівному впливу світової кризи. Це – заходи щодо захисту вітчизняних виробників, банківської системи, підтримки споживачів тощо. Успішний розвиток інституційної інфраструктури інвестиційного й інноваційного процесів в Україні можливий при створенні технопарків та бізнес-інкубаторів з активною участю малого підприємництва, формуванні територіальних інноваційних кластерів, підтримки міжнародного та міжрегіонального співробітництва і кооперації суб'єктів інноваційної інфраструктури. І саме в даний період, як ніколи, стають затребуваними ідеї інституціональної економічної теорії. Як пише Р.М. Нурєєв, «в економічній науці Заходу назріває поворот від неокласики до ідей інституціоналізму; економісти мають вельми солідний науковий потенціал у сфері дослідження інституціональних проблем господарського розвитку» [15, с. 512].

Тож головним завданням сучасних економічних реформ є створення прогресивної системи оновлених інституційних форм неринкового і ринкового характеру. Значення інститутів для розвитку економіки країни стало загально визнаним фактом сучасної економічної науки. Радикальні структурні зрушення, які необхідні українській економіці, вимагають формування такого інституційного середовища, яке забезпечить високу ефективність і темпи зростання економіки, швидку адаптацію економічних агентів до мінливих викликів часу.

Література

1. Малий І.Й. Інституційні зміни та довіра в системі антикризового управління економікою України / І.Й. Малий // Формування ринкової економіки: зб. наук. праць. – Спец. вип. Державне антикризове управління національною економікою: світовий досвід та проблеми в Україні. – К.: КНЕУ, 2010. – С. 88-92.
2. Ананьин О.И. Структура экономико-теоретического знания: методологический анализ / О.И. Ананьин. – М.: Наука, 2005. – 224 с.
3. Никифоров А.Л. Философия науки: история и теория / А.Л. Никифоров. – М.: Государственный университет управления, 2006. – 175 с.
4. Философия науки / А.И. Липкина. – М.: Эксмо, 2007. – 608 с.
5. Локк Дж. Сочинения в трех томах / Дж. Локк. – М.: Мысль, 1988. – Т.3. – 668 с.
6. Милль Дж.С. Основания политической экономии / Дж.С. Милль; [пер. с англ.]. – М.: Прогресс, 1980. – 496 с.
7. Мировая экономика: учебн. для вузов / Ю.А. Щербанина. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2004. – 318 с.
8. Классики кейнсианства: в 2-х т. Харрод Р. К теории экономической динамики / Р. Харрод. – М.: Экономика, 1997. – Т.1. – 416 с.
9. Sala-i-Martin X. I Just Run Two Million Regressions / X. Sala-i-Martin // American Economic Review. – 1997. – Vol. 82. – № 2. – P. 178-183.
10. Норт Д. Институты, институциональные изменения и функционирование экономики / Д. Норт. – М.: Начала, 1997. – 180 с.
11. Ходжсон Дж.М. Жизнеспособность институциональной экономики / Дж.М. Ходжсон. – М.: Изд-во «Япония сегодня», 1997. – С. 40-43.
12. Цуриков А.В. Анализ влияния институциональных факторов на экономические отношения: Дис. ... канд. экон. наук: 08.00.01. / А.В. Цуриков. – Кострома, 2004. – 162 с.
13. Коуз Р. Фирма, рынок и право: сб. статей / пер. с англ. Б. Пинскера; науч. ред. Р. Капелюшников. – М.: Новое издательство, 2007. – 224 с.

14. Радыгин А., Энтов Р. В поисках институциональных характеристик экономического роста (новые подходы на рубеже XX–XXI вв.) / А. Радыгин, Р. Энтов // Вопросы экономики. – 2008. – № 8. – С. 4-27.

15. Нуреев Р.М. Экономика развития: модели становления рыночной экономики / Р.М. Нуреев. – М.: Норма, 2008 – 640 с.

1. Maly`j I.J. Insty`tucijni zminy` ta dovira v sy`stemi anty`kry`zovogo upravlinnya ekonomikoyu Ukrainy` / I.J. Maly`j // Formuvannya ry`nkovoyi ekonomiky`: zb. nauk. pracz`. – Specz. vy`p. Derzhavne anty`kry`zove upravlinnya nacional`noyu ekonomikoyu: svitovy`j dosvid ta problemy` v Ukraini. – K.: KNEU, 2010. – S. 88-92.

2. Anan`y`n O.Y`. Struktura ekonomy`ko-teorety`cheskogo znany`ya: metodology`chesky`j analy`z / O.Y`. Anan`y`n. – M.: Nauka, 2005. – 224 s.

3. Ny`ky`forov A.L. Fy`losofy`ya nauky`: y`story`ya y` teory`ya / A.L. Ny`ky`forov. – M.: Gosudarstvenny`j uny`versy`tet upravleny`ya, 2006.– 175 s.

4. Fy`losofy`ya nauky` / A.Y`. Ly`pky`na. – M.: Эksmo, 2007. – 608 s.

5. Lokk Dzh. Sochy`neny`ya v trex tomax / Dzh. Lokk. – M.: Mysl`, 1988. – Т.3. – 668 s.

6. My`ll`Dzh.S. Osnovany`ya poly`ty`cheskoj ekonomy`y` / Dzh.S. My`ll`; [per. s angl.]. – M.: Progress, 1980. – 496 s.

7. My`rovaya ekonomy`ka: uchebn. dlya vuzov / Yu.A. Shherbany`na. – M.: YuNY`TY`-DANA, 2004. – 318 s.

8. Klassy`ky` kejnsy`anstva: v 2-x t. Harrod R. K teory`y` ekonomy`cheskoj dy`namy`ky` / R. Harrod. – M.: Ekonomy`ka, 1997. – Т.1. – 416 s.

9. Sala-i-Martin X. I Just Run Two Million Regressions / X. Sala-i- Martin // American Economic Review. – 1997. – Vol. 82. – # 2. – P. 178-183.

10. Nort D. Y`nsty`tuty, y`nsty`tucy`onal`nye y`zmeneny`ya y` funkcy`ony`rovany`e ekonomy`ky` / D. Nort. – M.: Nachala, 1997.– 180 s.

11. Xodzhson Dzh.M. Zhy`znesposobnost` y`nsty`tucy`onal`noj ekonomy`ky` / Dzh.M. Xodzhson. – M.: Y`zd-vo «Yapony`ya segodnya», 1997. – S. 40-43.

12. Czury`kov A.V. Analy`z vly`yany`ya y`nsty`tucy`onal`nyx faktorov na ekonomy`chesky`e otnosheny`ya: Dy`s. ... kand. ekon. nauk: 08.00.01. / A.V. Czury`kov. – Kostroma, 2004. – 162 s.

13. Kouz R. Fy`rma, r`nok y` pravo: sb. statej / per. s angl. B. Py`nskera; nauch. red. R. Kapelyushny`kov. – M.: Novoe y`zdateľ`stvo, 2007. – 224 s.

14. Радыгн А., Энтов Р. В поы`сках y`nsty`tucy`onal`nyx характеры`sty`k экономы`cheskogo роста (новые подходы на рубеже XX–XXI вв.) / А. Радыгн, Р. Энтов // Вопросы экономы`ky`. – 2008. – # 8. – S. 4-27.

15. Nureev R.M. Ekonomy`ka razvy`ty`ya: modely` stanovleny`ya r`nochnoj ekonomy`ky` / R.M. Nureev. – M.: Norma, 2008 – 640 s.

Рецензент Балджи М.Д., д.е.н., професор Одеського національного економічного університету

18.04.2014

УДК 327

Квятковська Олена

ЦІЛІ, ВИДИ ТА ФОРМИ ЗОВНІШНЬОЇ ДОПОМОГИ ДЛЯ РОЗВИТКУ США

У статті проаналізовано цілі зовнішньої допомоги для розвитку США, з огляду на їх пріоритетність сформовано градацію, що включає основну ціль та проміжні. Основною ціллю допомоги для розвитку США визначено збереження миру та безпеки, задля досягнення якої акумулюються проміжні цілі. Досліджено місце цих цілей в Стратегіях національної безпеки США, як основного політичного документу держави. Розглянуто види зовнішньої допомоги для розвитку з огляду на мету. Розкрито ряд урядових програм, яким підпорядковані різні види допомоги. В історичній ретроспективі розглянуті реципієнти таких видів допомоги. Виявлено основні форми зовнішньої допомоги для розвитку, що здійснюються переважно на грантовій основі у формі готівки, трансферу обладнання та товарів чи надання послуг, які є комплементарними між собою та з огляду на види допомоги, які вони постачають.

Ключові слова: зовнішня допомога для розвитку, безпека, демократія, гуманітарна допомога, військова допомога, технічна допомога, економічна допомога.